

جديد

Tilda, fikrda, ishda birlik!

2024-yil
26-aprel
№ 18(18)

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

TAASSUROT

MARDLARNING AVLODI MARD BO'LAJAK!

Bir paytlar Chingizxonday yovqur sarkardanining xayolini rom etgan ko'hna Xorazm uzra hamonki, sulton Jaloliddin zafariyatining tug'i hilpiraydi. Urganch shahri markazida Manguberdining mahobatli haykali barpo etilib, uning nomi bilan ataladigan harbiy-akademik litsey tashkil qilingani misliz jasorat va yengib bo'limas qudrat ramzidir, aslida.

Yaqinda muhtaram Prezidentimiz Xorazm viloyatiga tashrif doirasida Urganch shahridagi Jaloliddin Manguberdi nomli harbiy-akademik litsey faoliyati bilan yaqindan tanishib, o'quvchilarining qalbiga vatanparvarlik g'oyalarini chuqr singdirish, ularning orzu-intilishlari, qobiliyat va salohiyatini ro'yobga chiqarish va huquqiy bilimlarini oshirishga mo'ljallangan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tizimli ravishda tashkil qilish bo'yicha topshiriqlar berган edi.

Shunga asosan yaqinda bir guruh taniqli ijodkorlar, teatr va kino aktyorlari hamda ma'naviyat targ'ibotchilar safida ushbu maskanda bo'dik.

Biz dastlab ulug' sarkarda Jaloliddin Manguberdining Urganch shahrida qad rostlagan mahobatli haykala humrat bajio keltirish maqsadida hududiga 18 mingga yaqin manzarali daraxtlar, gul va butalar ekligani ko'rkan memorial bog'ga keldik. Harbiy orkestrning "Jaloliddin Manguberdi" marshi sadolari ostida haykal tomon yurar ekanmiz, maydonda mag'rur hilpirayotgan O'zbekiston bayrog'i va bo'yibastiga harbiy libosi yarashgan alp yigitlarning saf tortib turganini ko'rib yuragimizda quvonch va shukronalik tuyg'ulari jo'sh urdi.

Shu asnoda muhtaram Prezidentimizning "Chaqmoqdek qisqa umri mobaynida o'zbek xalqiga xos bo'lgan Vatanga cheksiz muhabbat va sadozat, yuksak harbiy salohiyatini namoyon etib yashagan Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk ajodolarimiz bilan har

qancha faxrlansak, g'ururlansak arzidi. Ishonaman, oradan yillar, aslar o'tadi, Sulton Jaloliddin hamisha yurtimizni ko'z qorachig'idek asrab-avvalash, unga farzandlik mehri, imonne-tiqod bilan xizmat qilishning o'chmas timsoli bo'lib qoladi", – degan so'zlar yodimizga tushdi.

Jaloliddin Manguberdi nomidagi harbiy-akademik litseyning muhtasham binosida yaratilgan shart-sharoitlar bilan yaqindan tanisharkanmiz, mazkur o'quv maskani haqiqatan ham buyuk lashkar-boshiga xos kamolot qasri bo'lib yoshlarni o'z bag'riga olganiga ishonch hosil qildik. 300 o'rning mo'ljallangan harbiy-akademik litseyda 2023-2024-o'quv yilida sinovlardan muvaffaqiyatlari o'tgan 150 nafar o'quvchi ta'llim olishmoqda. Dastlab muassasa rahbari, polkovnik Ixtiyor Saidov mehmonlarga litsey faoliyati haqida atroficha ma'lumot berdi. Xususan, 1,5 hektar maydonda joylashgan ushbu o'quv dargohida yoshlarga har tomonlama yetuk ta'llim-tarbiya berish uchun eng zamonaviy sharoitlar yaratilgan. Bu yerda matematika va fizika, ingliz tili fanlari chuqurlashirilgan tarzda o'qitiladi. Litseyda 13 nafar oliy va 10 nafar birinchi toifali o'qituvchilar, 12 nafar harbiy xizmatchilar – ofitsier va serjantlar faoliyat yurimoqda.

Zamonaviy axborot-resurs markazida bizni kutubxonachi Inobat Rahimova kutib oldi.

(Davomi 2-sahifada). >

TURKIY DUNYO BIRLIGI

O'RTADA BEGONA YO'Q

Turkiy xalqlar jahon tamadduniga, xususan, dunyo abadiyoti va madaniyati rivojiga salmoqli hissa qo'shgani barchaga ma'lum. E'tiborli jihat, bu jarayon bugungi kunda ham izchil davom etmoqda. Turkiy tilli mamlakatlar o'tasida madaniy-ma'rifiy hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan salmoqli loyihibarlar muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Turkiy davlatlar tashkilotining abadiyot sohasida Alisher Navoiy nomidagi xalqaro mukofoti ta'sis etilgani, 2020-yilda Xiva shahri turkiy dunyoning madaniy poytaxti deb e'lon qilingani ma'naviy hayotimizda unutilmas voqeа bo'ldi. Keyingi vaqtarda mamlakatimizda ham ushbu yo'nalishda nufuzli xalqaro tadbirlar muntazam tashkil etilmoqda.

Joriy yilning 17-19-aprel kunlari Buxoro shahrida o'tkazilgan turkiy tilli davlatlar yosh ijodkorlari forumi ham ana shunday hamkorlikning uziyi davom bo'ldi. Madaniyat vazirligi, Yozuvchilar uyushmasi, Buxoro viloyati hokimligi hamda TURKSOY tashkiloti hamkorligida tashkil etilgan mazkr xalqaro tadbirda Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo mamlakatlarning yosh shoir va yozuvchilar, san'atkorlari ishtiroy etdi. Anjuman uchun Buxoro shahri tanlangani ham bejiz emas. 2022-yili bu yerda o'tkazilgan Turkiy davlatlar tashkilotining yosh liderlar forumida Buxoro shahri "Turkiy dunyo yoshlari poytaxti"

deb e'lon qilingan edi. Shu munosabat bilan "Turkiy dunyo yoshlari bog'i" tashkil etilgan. Qolaversa, azim Buxoro jahoni shuhurat tutgan sayyohlik shaharlardan biri sifatida qardoshlarimizni qiziqritishi, shubhasiz.

Anjumanda turkiy dunyo madaniyatini ravnaq toptirishga hissa qo'shish, xalqlarimiz o'tasida abadiy-madaniy aloqalarni yanada mustahkmalash, ijodning turli sohalarida hamkorlikni rivojlantirish kabi masalalar atroficha muhokama qilindi. Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro tibbiyot institutida bo'lib o'tgan anjumanning rasmiy ochilish marosimida TURKSOY Bosh kotibi Sulton Rayev, O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vaziri o'rinnbosari Murad Majidov, O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi raisining o'rinnbosari Botir Ergashev so'zga chiqdi.

Xususan, Sulton Rayev o'z chiqishida bugungi yoshlar timisiz ijod qilish bilan birga, qardosh xalqlar abadiyotini ham chuqr o'rganishi, tafakkur bilan o'qish va ucishi zarurligini alohida qayd etdi. U kishining bir necha turkiy tillarda so'zlagani, ulug' shoirlarimiz ijodidan iqtiboslar keltirgani ishtiroychilarda katta taassurot uyg'otdi.

(Davomi 2-sahifada). >

YORUG' XOTIRA

Xotira – sog'inch sahrosiga suv sochidigan shalola...

Xotira – xatolar, yanglishishlardan saboq berguvchi muallim...

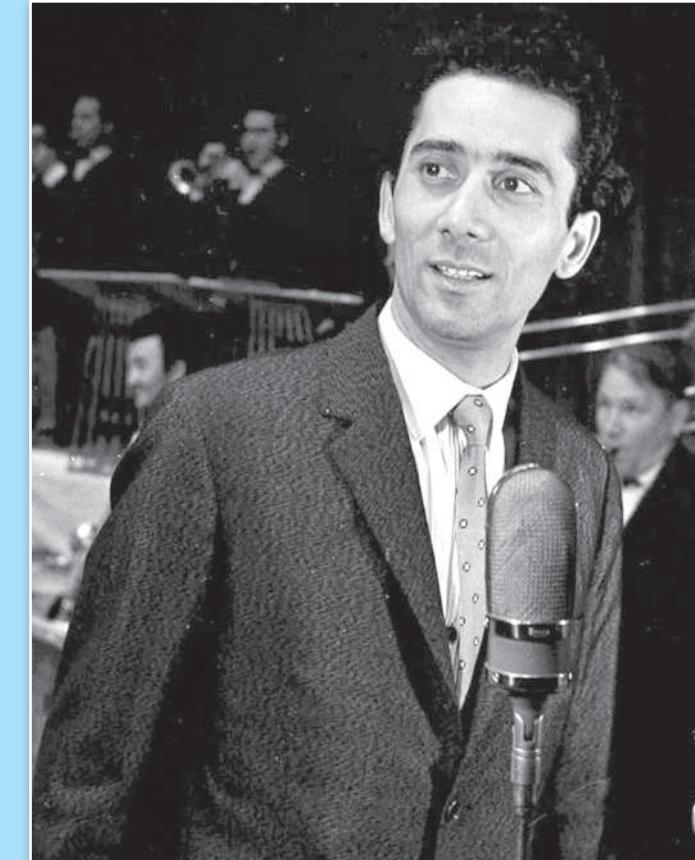
Xotira – armon dardiga malham...

Xotira – umidlar osmoniga uzaygan pillapoya...

Poytaxtimizning muazzam koshonalaridan birida O'zbekiston xalq shoirasi Oydin Hojijev tavallud sanasi munosabati bilan o'tkazilgan marosim ruhiyatiga ana shunday azally va abadiy hayoty xulosalar uyg'un bo'ldi. Tadbirga yig'ilgan davlat arbobi, diniy ulamolar, shoiranining safdoshlari, do'stleri, yaqin qarindoshlari, shogirdlari koshona devoriga o'nataliging monitorida butun ongli hayoti davomida el-yurtimizga fidoy farzand maqomida xizmat qilgan shoiraning hayoti va faoliyatiga oid jonli tasvirlami ko'rар, uning umr yo'ldoshi – O'zbekiston Qahramoni Ibrohim G'afurov va shogirdlari O'zbekistonda xizmat ko'satgan madaniyatini sharif Sharifa Salimova, Munavvara Usmonovaning yodnomalarini tinglar ekanlar, bir inson, bir ayol imkonida nechog'lik mas'uliyat, sadoqat, shijoat mujassam bo'ganini yana bir karra his etdilar.

CHIN BAXTI SO'Z DESA, YOLG'ONI BO'LMAS...

BUGUN – O'ZBEKISTON XALQ ARTISTI BOTIR ZOKIROV TUG'ILGAN KUN

BULBULGA BIR GAPIM BOR

Qadim O'zbekmomo kuyi yodimda,
Yodimda chechaklar kulgan Chambili.
Har gal konsertiga kirgan chog'imda
Yaltiroq choponli "Yalla" ansamblin,
Botir Zokirovni o'ylayveraman.

Qizlar qarsak chalar – ta'sir shunaqa,
Qizlar hushtak chalar – asr shunaqa.
"Yalla" zalga sochib sumalak isin
Kuylar "Boychechagim – boylandi" sini,
Botir Zokirovni o'ylayveraman.

Goh chiqib ketaman, sezmaydi birov,
Bu joylarda meni kim ham taniydi.
Og'aynilar, men ham dunyoda bir kun
Bitta qo'shiq aytib o'slam mayliydi...
Botir Zokirovni o'ylayveraman.

Ziyarak qorovul chol to'sar yo'limni,
Xo'rsinar. Jim siqib qo'yar qo'limni.
Hech qanday ansambl ovuta olmas
Bu kun rayhon hidli ma'yus ko'nglimni,
Botir Zokirovni o'ylayveraman...

Ketaman. Kelaman uni so'roqlab
Qo'limda dehqon yurtning jambili, men.
U endi kuylamas bag'rimi dog'lab,
Sen kuylayver "Yalla" ansambl, men –
Botir Zokirovni o'ylayveraman!

Muhammad YUSUF,
O'zbekiston xalq shoiri

Ustoz she'r o'qir ekan, satrlar shu qadar ravon, ohanglar shunchalar o'ynoqi bo'lar ediki, nazarimda, ular mutlaqo qiyalmasdan, kimdir opaning qulog'iga shivirlab turgani kabi... Osongina yozilayotgandek tuyurdiali menga.

Sen ayolga
shohi ko'ylik olib berma,
gulimsan, degil!
Afsonaviy qasr qurma,
Dilimsan degil!..

"Oydin opa, she'rлaringizdagи so'zlar xuddi raqsiga tushib kelayotgandek ko'rdi
nenda menga", derdim. Ehtimol, hamisha ilhom bilan yozilgani uchundir. Balki, shoir xalq og'zaki ijodini nihoyatda yaxshi bilgani, shu daryordan ko'proq suv ichganigadir...

Nima bo'lganida ham, boshlarini xiyol egib, she'r o'qiganlarda eshitgan odam cheksiz huzur qilardi:

Allohdan so'radim:
Yarimta nonimni but qilib berdi,
Yarimta jonimni o't qilib berdi,
Beg'am yuragimni dud qilib berdi,
So'zlarimni yana ud qilib berdi...
Men Oydin opamning she'riyatini "Vatanni sev", deb aytmay sevdirgan she'riyat" degim keladi. Manzaralar shu qadar jozibali chiziladiki, beixtiyor ularning ichiga kirib ketging, soylarida yarqiragan toshlariga bosh qo'yib yotging, oydin tunlarini yog'dularga belagan oy shu'lalarini arg'imchoq qilib uchging keladi.

... Bog'larning ko'ylagidan
Hid o'g'irlar epkinlar,
Tun yuziga toshadi,
Oq sedona – sepkillar...

(Davomi 2-sahifada). >

O'RTADA BEGONA YO'Q

Boshlanishi 1-sahifada.

Barchamiz bir daraxting baqvat shoxlari sifatida dunyo taraqqiyotiga chinakam xizmat qiladigan, inson qalbiga malham bo'ladigan yuksak asarlar yaratishimiz lozim, — dedi.

Shu kuni turkiy xalqlar san'atining yosh vakhillari tomonidan o'z elining asriy qadriyatlar, do'stlik, birodarlik va sadogat tarannum etilgan ajoyib kuy va qo'shiqlar, betakror raqsilar ijro etildi. Darhaqiqat, inson qalbi hamisha yaxshilikka, go'zallikka talpinadi, egzu orzu-umidlarini so'z va ohanglar, harakat va ishoralar orqali bayon etishga intiadi. Ajabki, bunday hissiyotlarning, tuyg'ularning, sevgi-muhabbathing, odamliylikning millati yo'q.

Oti qardosh mamlakatning yosh shoirlari sahnaga bir paytda chiqib, o'z tilida she'rlar o'qishdi. Navqiron shoirlarning o'z nigoji, o'z qarashlari, o'z topilmalari va dilini qiyayotgan o'z iztiroblari borligi ayon bo'ldi. She'riy ohanglar, ijodiy yondashuvlar har millatda o'ziga xos, o'zgacha ekanı yaqqol namoyon bo'ldi.

Anjuman doirasida Buxoro viloyati musiqali drama teatrida Qirg'iz xalq yozuvchisi Sulton Rayevning "Ovsar" dramasi asosida sahnalashtirilgan pyesasi taqdimoti ham o'tkazildi. Mashhur adib Chingiz Aytmatovning "Asrga tatiflik kun" romanidan o'rin olgan "Nayman ona qissasi" asosida yozilgan ushu drama iqtidorli adib

Abdug'anı Abdug'afurov tomonidan o'zbek tiliga mahorat bilan tarjima qilingan. Unda ma'naviy tanazzulgaga yuz tutishning ayancli oqibatlari, millatning ma'naviy qiyofasini boy berishi va azaliy qadriyatlar toptashishning sabab va oqibatlari ta'sirchan yo'sinda olib berilgan. Teatr ijodkorlarining ushu salmoqli asarni yuqori saviyada, o'ziga xos talqinda sahnaga olib chiqqanini alohida ta'kidlash lozim. Drama turkiy tilli mamlakatlar yosh ijodkorlariga birdek manzur bo'ldi.

Anjumanning ikkinchi kunida Buxoro viloyati markaziy kutubxonasi da o'tgani yili hurmatli Prezidentimiz tashabbusi bilan o'zbek tilida nashr etilgan "Turkiy adabiyot durdonalari" 100 tomlik majmuasining taqqdimoti o'tkazildi. Tadbirda mazkur to'plamni yaratish jarayoni wa unda jamlangan asarlar to'g'risida ma'lumot berildi. Ishtirokchilar ushu to'plam turkiy xalqlar adabiy merozinisini aks ettiruvchi noyob ma'naviy majmua bo'lganini

Ma'mura ZOHIDOVA,
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a'zosi

CHIN BAXTI SO'Z DESA, YOLG'ONI BO'LMAS...

Boshlanishi 1-sahifada.

Shoira bunday go'zal manzaralarni xayolidan yasab, keyin qo'g'ozga tushirmsadi. Imkon bo'ldi degancha, yurtimizning shahar-u qishloqlarini kezardi. Baxtim shundaki, bunday safarlarning ko'pinga meni o'zi bilan olib borgan. Sahar, oqshom demasdi. Kunduzlar paxtakorlarga mashina kuzovi ustida turib she'r o'qigan paytlarimiz ham bo'lgan.

— Siz terimga g'ayrat qiling, biz siz uchun she'r o'qiyim, — derdi. Hisobchidan ilg'or terimchilar ismini so'rab olib, o'sha ismlarni qo'shib ham she'r to'qib yubordi. Katta shoiraning she'riga ismi qo'shilgan ayollar xursandligining cheki yo'q... Oqshomlar talaba yoshilar bilan uchrashar edik. Ustozning g'ayrat-shijoati ichiga sig'mas, char-chadim, demasdi. To'quvchilar, tikuvchilar, gilamdo'zlar, chorvadorlar... Men xalqimni o'shanday safarlarda tanidim, o'shanday safarlarda sevdim. Buning uchun ustozdan bir umr minnatdorman.

Darvoqe, ustozlik... Oydin Hojiyeva Zulfiyaxonim dan meros an'anani sadoqat bilan davom etтиrdi. Tahririyatimiz hamisha yosh ijodkor qizlar bilan jav-jum edi. Opa har qancha shoshilinch ishi bo'lsa-da, ular bilan ikki o'g'iz gaplashishga, bitta "yilt" etgan satrini topib, ko'ngillarini ko'tarishga vaqt topardi. Hamroxon, Farog'at, Nasiba, Gulandom... Yana qancha-qancha shoiralarga qanot bergenlari bilaman. Bayrami kunlari xonasida mushoiralar uyuştiradi. 1999-yilda "Gulchehralar" gazetasini ham adabiyotga endi kirib kelayotgan ijodkor yoshlar uchun shaxsiy tashabbusi bilan tashkil qilgan edi. "Boychechak" sahifasida o'lab qizilarning ilk mashqlarini e'lon qilib, qalamigani umid tugi'llishiga sababchi bo'lganlari haqiqat. Oydin opadan o'rganishga arziyidigan yana

bir jihat bor edi: u o'zini katta yo'llarga yo'naltirgan ustozlariga niyoyatda sadoqatli edi. Zulfiyaxonim, Muzayyana Alaviya, Saidaxonim, Kibriyoxonimlar haqida "To't tanho" yodnomasini yozib, ularning xotirasiga so'zdan haykal qo'ydi, desak, haq gapni atygan bo'lamiz.

Akademik shoir G'afur G'ulom tavallud kungi, albatta, jamoamizni u kishining uy-muzeylariga boshlab borardi. Biz jamoa bo'lib, bot-bot Chig'ato'y qabristonini ziyyorat qilishga borardik. Zulfiyaxonim, Saida Zunnunovalar ziyyoratidan so'ng Shayxzoda hazratlari xoki poyiga o'tardik. "Yo'qlovchisi yo'q, mendan so'ng ham kelib turing-lar" deya tilovat qilardilar. Oydin opa "Yosin" surasini o'qiganda eshitib sel bo'lardik. Men ba'zan hazil aralash:

— Siz shoira bo'limganingizda ham Tilla Kampirdek baxtili, hech bo'limasa otincha bo'lar edingiz, — deb qo'yardim.

Oydin Hojiyeva "Saodat" jurnaliga, boy'a aytganiday, o'n sakiz yil bos muharrirlik qildi. Har yili sakiz son chop etilgan bo'lsa, sakiz kitob degani bu. Zimmasidagi vazifalarni hamisha vijonidan ado etardilar. Hatto suratlardagi ost yozuv largacha takror-takror o'qir edilar. Ba'zan:

— Sizga ishondim, — degan materiallarni ham baribir o'zi ko'zdan kechirar, menga bu injilqlikde tuyulib, qovoq utsam:

— Bir ko'z — bir ko'z, ikki ko'z — ikki ko'z. Matbuotning xatosi yomon aks sado beradi. O'quvchi daftaring xatosi emas bu, — der edilar. Nihoyatda husnixat, maqlolarni tahrir qilsa ham, muallifning yozganlari ustidan chizmay, chiroyli dumaloqqa olib, qoq'oz hoshiyasiga o'zinikini yozar edi. "Betiga chizgandek bo'imasin, xafa bo'ladi. Chizib tashlamang", deb koyirdilar meni.

Shu joyda shaxsan o'zimga qilgan yaxshiliklari ni ham yozgim kelyapti. 1996-yil turmush o'tog'im Miraziz aka katta jarrohlik amaliyotini boshdan kechirdi. Uch oy yonlarida qarab o'tirdim. Oydin opam tahrir uchun materiallarni shifoxonaga tahririyatda qizlardan berib yuborardilar. Ishni tugatsam, ular yana kelib olib ketishardi. "Uyalyapman, o'z hisobidan ta'il bera qoling" desam, "Dori-darmonga pul kerak, qynalib qolasiz", deganlar... Hatto maoshimni ham olib kelib berishardi...

Oydin Hojiyeva ham yurt kezib, ham jurnalni boshqarib, ham xalq noibi bo'lib, ham shogirdlarga ustozlik qilib, ham adabiyotimizga "Mushfiq onajon", "Tufafa", "Shom shu'lalar" kabi o'nlab she'riy kitoblar tuhfa etdi. Tarjimalar qildi. Texnika fanlari doktori bo'lgan olma qizni tarbiyaladi. Bugun uning nabiralarini ham ilm yo'lida. Ibrohim G'afurovday benazir tarjimon, ulug' adabiyotshunosning baland adabiy ximonida shoiraning hissasi katta, albatta.

Hayot ekan, umrleri poyonida Allah dard bilan sinad. Sinovlarga chiroyli bardosh berdi. Nola qilmadi, shukr qildi... "Saodat"imizning Xosiyat qizi ustoz shoiraning yonida bo'ldi. Jamoamiz bilan bot-bot yo'qlab turdik, duolarini oldik. Nima-yam derdik, Zulfiyaxonim aymoqchi: "Shu-da bir hayot..."

El sevgan shoirining izida go'zal xotiralar, kitoblar, farzand-u nabiralar, adabiyot maydoniga dadil kirkjan, kirayotgan shogirdlar...

Tasallimiz — shu...

Oxiratlari obod bo'lsin, ilohim!

Qutlibeka RAHIMBOYEVA,
O'zbekistonda xizmat ko'satgan madaniyat xodimi, shoira

MARDLARNING AVLODI MARD BO'LAJAK!

Boshlanishi 1-sahifada.

Kutubxonamizda 7 mingdan ortiq o'quv adabiyotlari va badiiy kitoblar, 11 mingdan ziyod elektron adabiyotlar jamlangan. Bundan tashqari, ko'plab davriy nashirlarga obuna bo'lganmiz. Ziyo maskanimiz doimo gavym. O'quvchilarining kitobxonlikka qiziqishini ko'rib o'z kasbim bilan faxrlanaman. Bizda elektron kitoblarga ham qiziqish katta. Kutubxonamiz Urganch davlat universiteti axborot-resurs markazi va O'zbekiston Milliy kutubxonasining elektron bazasiga ulangan, — deydi Inobatxon. — O'quvchilarining kutubxonaga qattiq bog'lanishining asosiy sabablaridan biri — bizda ularning qo'liga mobil telefonlar umuman berilmaydi. Yigitlar ota-onalari bilan xohlagan vaqtida gaplashishi uchun navbatchilik xonasida telefon o'rnatilgan.

Kitob mutolaa qilish va badiiy asarlar yuzasidan o'zaro fikr almashish, mulohaza yuritish o'quvchilarining dunyoqarashi va bilim doirasini kengaytirishga xizmat qilmoqda. O'quvchilariga o'tmishda yashab o'tgan shavkatli sarkarda ajodolaramizning harbiy-jangovar meroziga oid ma'lumotlar chucher o'qifilmoga. Bu yerda tashkil qilangan "Zakovat" intellektual klubi va axborot texnologiyalari to'garagi muntazam faoliyat ko'rsatmoqda.

Harbiy-akademik litseyning mashg'ulotlar maydonlarida shug'ullanayotgan o'quvchilarining shijoati xatti-harakatlarni ko'zdan kechirarkanmiz, Shimoliy-g'arbiy harbiy okrug qo'mondoni, general-major Farhodjon Shermatovning so'zlarini e'tiborimizni tortdi: "Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondonining tashabbusi bilan tashkil etilgan ushu litseyga birinchi yillarday o'qishga kirish uchun har bir o'rnga 17 nafardon yoshlar da'voqar bo'lishdi. Bu yil ularning soni yanada oshishi kutilmoqda. Bu bizni, albatta, quvontiradi. Chunki farzandalrimiz orasida harbiy sohaga, Vatan himoyachisi degan sharafli kasbga qiziqish kun sayin ortib bormoqda".

Sport zalida erkin kurash bo'yicha 5 karra O'zbekiston championi, sport ustasi Umrbek Allayarov, milliy kurash bo'yicha 4 karra O'zbekiston championi, sport ustasi Doniyor Boltayev rahbarligida mashg'ulot o'tayotgan o'g'lonlarning shiddati bizga sulton Jaloliddin Manguberdinining sunda cho'kmas, o'tda kuymas, yovqur askarlar shijoatini eslatdi.

Ay-Ti to'garagining faol a'zosi Vahob Shamsuddinov ustozni Bekzod Jumaniyazov rahbarligida mobil telefon orqali boshqariladigan avtorazvedka uskunasi va o'ziuchar qurilma modelini ixtiro qilganini ko'rib bir hayratimizga o'n hayrat qo'shildi.

— Men Navoiy viloyatining Konimex tumanida tug'ilganman, — deydi Vahobjon. — Bolaligimdan harbiy uchuvchi bo'lishni orzu qilar edim. Jaloliddin Manguberdi nomli harbiy-akademik litseyga o'qishga kirishim — ana shu maqsadimga erishish yo'lida dastlabki katta qadam bo'ldi. Men bu yerdan orzumdagagi harbiy texnikalar modelini yaratishni o'rganoqdamagan. Shu tariqa ko'nglimda aviakonstruktoriga kasbiga kuchli ishtiyoq paydo bo'ldi. Tajribali ustozlarim yordamida ana shu maqsadimga erishishimga ishonaman.

Harbiy-akademik litsey o'quvchilarini turli rusumagi avtomashinalarni boshqarish sirlarini puxta o'zlashtirib, haydovchilik guvohnomasini ham olishar ekan.

— Ulug' sarkarda Jaloliddin Manguberdinining umri ot ustida o'tgan. Uning bugungi avlodlari ham chavandozlik mahorati va otlarni parvarish qilish sirlarini puxta o'zlashtirishlari lozim. Biz shuni nazarda tutib, Milliy gvardiya bilan hamkorlikda chavandozlik darslarini ham yo'lg'a qo'yganiz, — deydi litsey rahbari Ixtiyor Saidov.

Jaloliddin Manguberdi nomidagi harbiy-akademik litseyning anjumanlar zalida poytaxtdan tashrif buyurgan mehmonlar ishtirokida sermazmum adabiy-ma'rifiy anjuman tashkil etidi. Mamlakatimiz madhiyasi jo'rlikda kuylashdan boshlangan ushu tadbirda dastlab O'zbekiston Respublikasi Prezidentining maslahatchisi,

ustoz adib Xayriddin Sultonov vatanparvarlik, mardlik va jasorat fazilatlarini haqida qimmatli fikr-mulohazalar bilan o'toqlashti. Mudofaa vazirining o'rinosi, general-major Hamdam Qarshiyev, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi rahbari Otabek Hasanov Qurolli Kuchlar tizimida amalga oshirilayotgan keng ko'lamlari islohotlar hamda Yangi O'zbekistonda yoshlarni har tomonlama barkamol insonlar qilib tarbiyalash borasidagi ustuvor vazifalar haqida ma'rza qilishdi.

O'zbekiston xalq shoiri Mahmud Toir, taniqli ijodkorlar Eshqobil Shukur, G'ayrat Majid, Farog'at Xudoqulovaning el-yurt, ona Vatan tarannumiga bag'ishlangan she'rlari hamda izlanuvchan kinorejissyor Hilol Nasimovning chiqishi anjumanga alohida fayz bag'ishladi. Ayniqsa, O'zbekistonda xizmat ko'satgan artistlar Mehriddin Rahmatov va Tohir Saidov ijrosidagi sulton Jaloliddin Manguberdi hamda Sohibqiron Amir Temur monologlari barchada katta taassurot uyg'otdi.

Mardlarning avlod mard bo'lajak. Vatanga sadoqat — nasldan nasllarga tasdiq qiladigan quadrati kuchdir. Yurt uchun yashaganlar abadiy hayotdir. Shular haqida o'yarkanman, hassos shoirimiz Maqsud Shayxzodaning "Jaloliddin Manguberdi" dramasidagi quyidagi satrlar ko'nglimda ja-ranglab aks sado berdi:

*Mangulikdan joy olgan — yashar abadiy,
Men-ku, Manguberdiman, olam biladi.
Ko'klardanmi, suvdanmi, yo yer tagidan,
Balki sahro bag'ridan, tog' etagidan,
Bir kun paydo bo'laman shu yurt, shu yerda,
Yurt shaydosi ko'milmas g'urbatda — go'nda.
Ulug' vor niyatlarga kor qilmas ajal,
Kim yurtdan yov quvsu — mendirman o'shal...*

Zulfiya MO'MINOVA,
O'zbekistonda xizmat ko'satgan madaniyat xodimi,
Mudofaa vazirining Jamoatchilik kengashi a'zosi

BONG

HAYLAM SHAHRISTONIDA KECHGAN SUHBATLAR

Tarix fanlari doktori, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan arbobii Ahmadalai Asqarov bilan suhbatlashish maqsadida qo'ng'iroq qilganimda, domla Namangan viloyatidagi Uchtepa qadimi yodgorligida ish olib borayotganini aytib, shu yerga taklif qildi. Men o'ylab o'tirmay yo'iga chiqdum.

Ustoz bilan ochiq osmon ostidagi muzeys – qadimgi zardushtiyalar ibodatxonasi xarobalarida uchrashdik. Tabiyiki, suhbatimiz so'nggi yillarda milliy arxeologiya fanida yuz berayotgan o'zgarishlar, shuningdek, bugun olim tadqiq etayotgan Haylam yodgorligi va uning topilishi tarixi haqida kechdi.

– Ustoz, o'zingiz mana shu Uchtepa qishlog'ida tug'ilib o'sgansiz. Biroq ushbu yodgorlikning endigina topilgani bizni ajablantrirdi...

Men bu qadimiy arxeologik yodgorlikni maktabda o'qib urgagan kezlarimda ham, talabaligimda ham, Samarqandagi Arxeologiya institutida direktor bo'lganimda ham yaxshi bilardim. Ammo biz kabi mahalliy xalqlarga past nazar bilan qaraydigan, imkon qadar o'zligimizni anglash va shonli tariximizni o'rganishga to'sqinlik qilgan sobiq sho'rolar zamonida har qanday yangi arxeologik tadqiqotni boshlash katta muammo edi. Keyinchalik imkon topilganida esa, falonchi o'zining qishlog'ida obyektni o'rganish uchun davlat mablag'ini sovuraytib, degan malomatlardan cho'chib, bunga jur'at qilomaganman. O'sha paytda bu joylar ancha ovloq hudud hisoblanar edi. O'tgan asrning 90-yillarda odamlarga uy-joy qurish uchun berilishi natijasida yodgorlikning katta qismi yo'qolib ketdi. Nihoyat, nafaqaga chiqqanidan keyin Olyi ta'lif, fan va innovatsiyalar vaziriligi loyihasi asosida Uchtepa arxeologiya obyektni o'rganib, qadimgi Haylam shahridagi zardushtiyalar ibodatxonasi goldiqlarini tadtqiq qilishga kirishdim. Haylam – hozirgi Uchtepa qishlog'ining or'ni, Norin va Qoradaryo ora-ig'dagi zardushtiyalar makoni bo'lgan.

– Ibodatxona, umuman, Haylam shahrining o'sha paytardagi ko'rinishini topilmalar asosida tasavvur qilish mumkinmi?

Aniqlangan obyekt atrofidan yetmishta otashkada, yigir-madan ortiq haykalcha topildi. Bunday ko'lAMDAGI topilma dunyo miqyosida horzolgachas uchramagan. Qo'lg'a kiritilgan ashylolarning ilmiy qimmati va ahamiyati beqiyos bo'lib, taxminan, miloddan oldingi III-II asrlarga oid topilmalar ham bor. Miyono'rdah muzofotida joyalashgan shahar hududi devor bilan o'ralgan 38-40 hektar maydonдан iborat. Tarixiy ma'lumotlarga qaraganda, vodiyya sakkizta mana shunday muzofot joyalashgan va Haylam shahri ulardan birinching poytaxti bo'lgan. Bugungacha uning maydoni, janubiy, g'arbli, shimoliy, sharqiy chegaralari aniqlandi. Uch qator mudofaa devori bilan mustahkamlangan shaharda hukmori qarorgohi, zardushtiyalar ibodatxonasi, shahriston bo'lgan. Bu ibodatxona Qutayba boshliq arablar o'lkamizga bostirib kelgunicha faoliyat yuritgan. Ibodatxonada olov yoquvchi rohibalarining qabrлari ham topildi.

Bu yerda muzeys tashkil qilishga 2019-yilda kirishganman. Loyha ikki yilga belgilangan edi. Hali oxiriga yetkazilgani yo'q. Oz-ozdan mablag' berib turishibdi.

– Keyingi yillarda yurtimizda arxeologiyaga qaydara-jada e'tibor qaratilyapti? Sohada qanday yangiliklarni yuz bermoqda?

Mustaqqillikning dastlabki yillarda akademik fan sohasiga e'tibor yaxshi edi, ilmiy tadqiqot institutlari xodimlariga davlat byudjetidan oylik maosh to'lanardi. Ammo keyinchalik ilm ahlining ish haqini tadbirkorlardan buyurturay olib, kontrakt asosida ishlash orqali qoplash tartibi joriy qilindi. Ya'ni, o'z aravangni o'zing tort, degan yo'sinda ish tutildi. Shuningdek, akademik fanni rivojlanishiga bilan bog'liq moliyaviy himoyalik ham to'xtatildi. Ma'lumki, nazariy ilmiy ishlanmalar laboratoriya tajribalari va dala amaliyotlarisiz rivojlanmaydi. Natijada qo'shimcha mablag' talab etadigan nazariy ishlanmalarini amaliyot bilan uyg'unlashtirish tamoyili bursidi. Shu bois, davlatning e'tiboridan chetda qolgan arxeologiya fanida ham ma'lum muddat turg'unlik holati kuzatildi. Biz ilojsizlikdan eski aloqalarni ishga solib, xorijiy hamkaslarimiz bilan hamkorlikda bir necha ilmiy ekspeditsiyalar tashkil qilishga majbur bo'dik. Biroq ajnabiya muxbirlar har bi kashfiyoti chet elliq olimalarning yutug'i sifatida talqin qilishi va natijasi o'zbek arxeologlarining kashfiyotlari ularning soyasida qolib ketdi. Chunki ilmiy ekspe-tisyalar ular moliyalashtirildi.

1996-yilda arxeologlarga dala sharoitida to'lanadigan eng kam ish haqni ham bekor qilindi. Shunga qaramay, mustaqilligimizning dastlabki yillarda soha olimlarining sa'y-harakatlari tufayli tarix va arxeologiya sohasida muayyan o'zgarishlar yuz berdi. Katta ilmiy salohiyatiga ega olimalarning aksariyati fidoyiinsonlar edi. Ular ish va boylik ilinida Vatanni tashlab, xorijiga ketmadilar. Ana shu vatanparvar ziyoilarning irodasi va matonati tufayli sohada bir qator salmoqli yutuqlarga erishildi.

– Shu haqda batafsiloq to'xtalib o'tsangiz.

Birinchidan, sovetlar davrida O'zbekiston janubida o'zgarishlar qilgan Sopollitepa, Jarqo'ton, Bo'ston kabi qadimgi dehqonchilik madaniyati yodgorliklari har tomonlama chuqrat-

qil etildi. Yangicha tahlillarga ko'ra, ulardan topilgan noyob arxeologik artefaktlar yordamida bizning janubiy viloyatlarimiz bronza davridan e'tiboran qadimgi Sharqning birlamchi sivilizatsiyalari tarkibiga kirgani ilmiy jihatdan isbotlandi hamda Janubiy Turkmaniston, Shimoliy Afg'oniston yodgorliklari bilan birga jahon tarixiga Oks sivilizatsiyasi nomi bilan kiritildi. Avvallari tarixshunoslikda bunday g'oyani aytish amrimahol edi, chunki ko'pchilik o'zbek deganda dashtda yashovchi turkiy tilli choraqdashorni tushunardi.

Avvalo, uzoq yillardar tarixshunoslik fanida O'zbekistonda bronza davrida tarkib topgan qadimgi shaharsozlik madaniyati va o'zbek davlatchiligining asoslari dastlab Erondon kirib kelgan, degan g'oya yetakchilik qilib keldi. Hatto, o'sha davrda yurtimizda yuksak darajada rivojlangan kulolchilik mahsulotlari to'g'ri-

dan to'g'ri "Ahamoniyalar keramikasi" deb ataldi va bizga ana shunday mantiqqa zid qarashlar singdirildi. Lekin mustaqillik yillarda birlamchi arxeologik materiallarni g'oyaviy tazyiqqlardan xoli tarzda yangicha tahlil etish natijasida bu borada asl tarixiy haqiqatni yuzaga chiqarish imkonи tug'ildi. Ya'ni, miloddan avvalgi VI asrda yuz bergan ahamoniyalar bosqiniga qadar Marказiy Osiyoda bronza davri birlamchi sivilizatsiya yutuqlarining qayta tikanish pallasini bo'lgani ilmiy jihatdan isbotlandi.

Shuningdek, sho'rolar tarixshunosligida O'zbekistonning qadimgi shaharsozlik madaniyati va davlatchilik ildizlari antik davrdagi Yunon-Rim sivilizatsiyasi bilan bog'lab talqin qilinard. Holbuki, antik davrda an'anaviy mahalliy o'zbek davlatchiligidagi innovatsiya sifatida kirib kelgan ellinizm amaldagi me'moriy moddigi madaniyatda, tovar-pul munosabatlari shakllanishi, diniy qarashlarida, yozuv madaniyatida o'z aksini topgan bo'lsa-da, aslida ushbu buyuk yuksalish zamirida Qadimgi Sharq madaniyatiga xos bo'lgan bronza davriga oid Sopollu madaniyatining an'ana va omillari yotar edi.

Yana bir e'tibori jihat, Kushon davlatining etnik jihatdan turkiylarga mansub bo'lgan hukmori Kanishka ellen mafkuraviy madaniyatidan voz kechib, o'zining aso (davlat ramzi) tutgan surati va turkiy oriyrlarga xos samoviy or ramzi tushirilgan tangalarini zarb ettira boshladи. U ellinlarning lotin tili va yozuvidan voz kechib, kushonlar davlati doirasida bohtariy tili va yozuvini joriy qildi. Din sohasida yunon ma'budlarini ilohiy-lashishni ham man etdi.

Bronza, ilk temir va antik davrda yuz bergan yangiliklarni tufayli Marказiy Osiyo etnosiyosi hayotida turkiy ruhiyat, madaniyat va ma'naviy tarraqiyot har jabbada yaqqlar ko'rina boshladи. Antik davrdan boshlab o'zbek xalqining etnogenezi va davlatchiligi jadal rivojlanish bosqichiga ko'tarildi. Bunday o'ziga xos mustaqillik siyosati hatto, ilk o'rta asrlarda ham, toki arablar istilosiga davom etdi. Mazkur tarixiy jarayonlar arxeologik va antropologik materiallarda o'z aksini topdi, uning qiyosiy lokalizatsiyasi kankiya va kangar, xu va rung, tiyek va g'uz, xunnun va usun kabi turkiy etnik atamalarda ifodalandi. Bu haqda qadimgi Xitoy yozma manbalarida aniq ma'lumotlar bor.

Aynan arxeologik va antropologik izlanishlar tufayli Marказiy Osiyo, jumladan, O'zbekiston odamzodning ilk bor paydo bo'lgan hududiga kiritildi. U davrda tegishli qadimgi tosh (paleolit) davri yodgorliklari Farg'ona vodiyasidagi Selung'ur va Qapchig'ay, Toshkent vodiyasidagi Ko'lbulqo va Obirahmat, Surxondaryo viloyatidagi Teshiktosh, Zarafshon vodiyasidagi Omong'oton va Qo'tirbulqo, qadimgi Xorazm zaminidagi Qizilnura 1 kabi yodgorliklar misolida o'rganildi. Juhonning nufuzli olimalrini Obirahmatga yig'ib, eng qadimgini arxaik yodgorlik bo'lgan Selung'urga bag'ishlangan xalqaro anjumanlar tashkil etildi, yuqori malakali kadrlar tayyorlashga katta e'tibor qaratilmoqda.

qadimgi Xorazm hududlari; uchinchisi zonaga Sirdaryoning o'rta havzasini hisoblangan Toshkent viloyati, Janubiy Qozog'iston, qadimgi Farg'ona va Ustrushona hududlari kiritildi.

O'zbekistonning mahalliy xalqi, o'zbek millati va uning davlatchiligi ana shu hududlar etnik birliklarining usoq vaqtlar davom etgan o'zaro ijtimoiy-iqtisodiy, etnomadaniy aloqalari, siyosiy boshqaruvi va tarixiy mafkurasi bazasida, murakkab etnoslararo qorishuvlar asosida shakllangan.

Xalq va millat tarixi o'tasidagi farqlar birinchi bor kitobda o'z aksini topib, Eron va Turonda o'tgan tarixiy jarayonlar xronologik ketma-ketlikda obyektiv bayon etildi. O'zbek xalqining so'g'diy, xorazmiy, boxtariy va sak-skif asoslari, turkiy tilli ajodolalrimizning iqtisodiy-o'jalik hayoti, etnomadaniy qiyofasida, uning ko'p etnik komponentligi asoslandi.

Yillar davomida olimlar tonidordan yurtimizda ko'chmanchi chorvachilikning kelib chiqishi ilk temir davrda jarayonlari bilan bog'lab talqin etib kelindi. Biroq keyingi yillarda ushbu tub o'zgarishlar bundan ming yil avval sodir bo'lgani aniqlandi. Bunday o'zgarishlar zamirida uy hayvonlaridan ulov sifatida foydalananha o'tish jarayoni yotadi.

O'tishdagi zodagon chorvadorlar yil sayin ko'payib borayotgan chorva mollarini boqish uchun yangi yaylovlardan qidirib, bir joydan ikkinchi joyga ko'chishga majbul bo'ladilar. Bu esa bir tomondan qabilalarning unumdar o'tloqlarga ega chiqish ilinjida o'zaro nizolashishiga sabab bo'lgan bo'lsa, ikkinchi tomondan kundalik hayot uchun kurash jarayonida ikki xil xo'jalik sohiblarning iqtisodiy jihatdan o'zaro bog'lanib qolishiga sabab bo'ldi. Dastlab natural mol ayirboshishla shaklida namoyon bo'lgan bunday iqtisodiy, madaniy va siyosiy aloqalarni keyinroq tovar-pul munosabatlari asoslangan bozorning paydo bo'lishiga olib keldi.

Ibtidoi urug'chilik jamoalarining yemirilishi va ilk temir davrining qaror topishi haqida gapirganda, bu davrda Marказiy Osiyoning qadimgi surʼorma dehqonchilik mintaqalardagi dastlabki davlat konfederatsiyalari (qadimgi Baqtiriya podsholigi, Katta Xorazm, Dayuan podsholigi) yuzaga kelib, ularni rasman kavi (bir necha viloyat hukmdori, podshosil)lar boshqargan. Ko'chmanchi va yarim ko'chmanchi chorvachilik mintaqalariga (Qang' davlat konfederatsiyasi, Hunnu davlat konfederatsiyasi) esa jabg'ular boschiliq qilgan. Arxeologik rimizining timisiz izlanishlari natijasida ana shunday ilk davlat boshqaruva tizimlari, ular o'tasidagi iqtisodiy va etnomadaniy aloqalarning tub mazmun-mohiyatiga aniqliklar kiritildi.

– Shubhasiz, arxeologiya – murakkab soha. Shu bois, bu borada kamchilik va muammolar ham bo'lishi tabiiy. Xo'sh, bugun arxeologlarimizni qaysi masalalar ko'proq o'yantirmoqda?

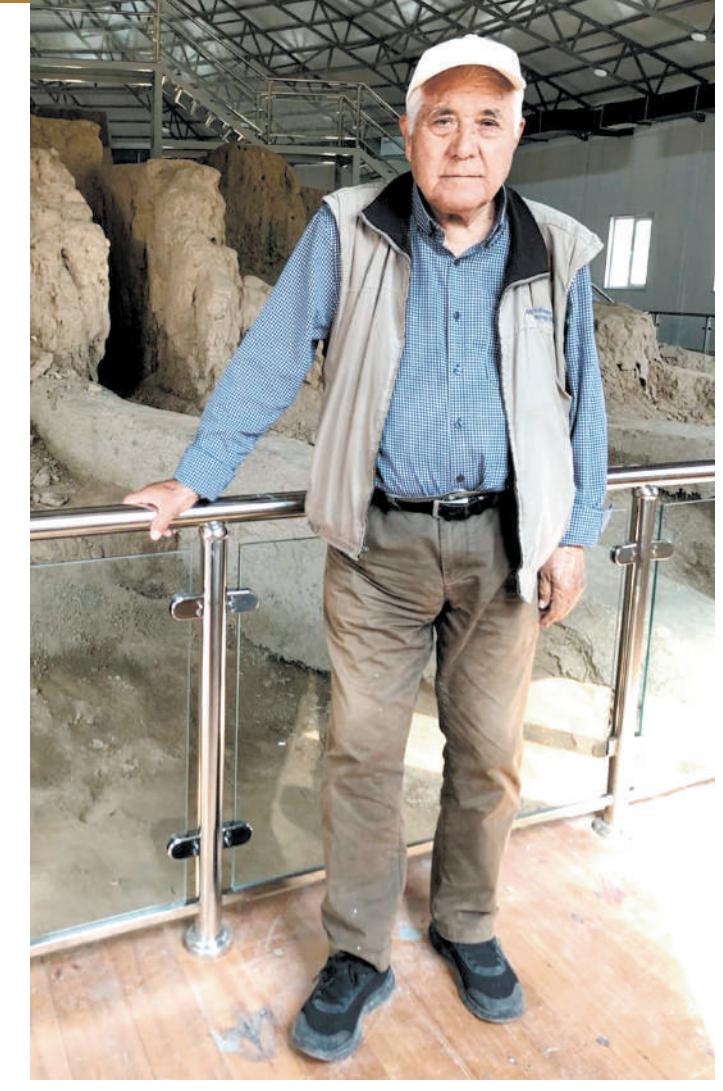
Mustaqillik davrida akademik ilm-fan, jumladan, arxeologiyaga e'tiborni ham ikki bosqichga bo'lish mumkin. Dastlabki bosqichda mamlakatimizdagи iqtisodiy qiyinchiliklari va boshqa sabablar tufayli akademik ilm-fan inqirozli davrni boshidan kechirdi. Quvonlarisi, keyingi yillarda muhtaram Prezidentimiz Shakhat Mirziyoyevning ilm-fan sohalarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratishi natijasida milliy arxeologiya sohasida ham butunlay yangi davr boshlandi. Qisqa vaqt ichida katta muammolar barbara etilib, sohada xayriy o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Avvalo, ilmiy-tadqiqot institutlari xodimlari davlat byudjetidan o'ylik maosh to'lash tartibi joriy qilindi. Mayjud laboratoriyalari zamonaviy ilmiy-texnika vositalari bilan jizholashga kirishildi. E'tibor va rag'bat sustligi tufayli boshqa sohalarga o'tib ketgan malakali arxeologlar qaytadan ishga jaib etilib, hatto Toshkent shahrida Milliy arxeologiya markazi tashkil etilgani ayni muddad bo'ldi. Olimlarimiz arxeologik izlanishlari olib borish uchun birlamchi ilmiy-texnika asbob-uskanalari bilan ta'minlanganini ham alohida ta'kidlashim kerak. Soha bo'yicha maxsus himoya kengashlari tashkil etilib, yuqori malakali kadrlar tayyorlashga katta e'tibor qaratilmoqda.

Ayni paytda Milliy arxeologiya markazi akademik Yahyo Gulomov nomidagi Samarqand arxeologiya instituti bilan bergalarga 2030-yilgacha ilmiy sohada amalga oshiriladigan olimalrini Obirahmatga yig'ib, eng qadimgini arxaik yodgorlik bo'lgan Selung'urga bag'ishlangan xalqaro anjumanlar tashkil etdi.

Chunki shaharlar tarixini to'la-to'kis yorishit va umumlashtirish shu paytgacha yozma manbalarda o'z aksini topmagan edi. Sodda qilib aytganda, har bir arxeologik artefaktini "gapirtirish" kerak bo'ldi.

Qo'lg'a kiritilgan arxeologik manbalar tahliliga ko'ra, O'zbekiston xronologik ketma-ketlikda uchta hududiy zonaga bo'lindi. Birinchi zonaga Janubiy O'zbekiston hududlari; ikkinchi zonaga Janubiy So'g'd (Qashqadaryo viloyati), Markazi So'g'd (Samarqand viloyati), G'arbli So'g'd (Navoiy va Buxoro viloyatlari),

liy hokimiyatning dastyoriga aylantirildi. Ro'yxat tuzish va uni chop etish masalasida moliyaviy qiyinchiliklar yuzaga keldi. Tarixiy obidalarning qonuniy egasi bo'lgan Madaniyat vazirligi mutasaddilari esa bu masalaga sovuqqonlik bilan qaradi. Ko'plab fermer xo'jaliklari esa ekin maydonlarini kengaytarish ilinjida amalda tarixiy obyektlarni yo'qotish bilan shug'ullanadi. Buning oqibatida hozirgi kungacha yuqorida tilga olingan yodgorliklarning atigi uchdan bir qismi saqlanib qolgan. Ularni muhofaza qilishga mo'ljalangan qonun va me'yoriy hujjatlar qabul qilingan bo'lsa-da, ko'pchilik amal qilmayapti.

Yurtimizdagi har bir viloyat va tarixiy-madaniy o'lkanning Afrosiyob va Axsikent kabi ulkan etalon poxtayt yodgorliklari mavjud. Shu bois respublikamizning arxeologik salohiyatini teng taqsimlab, ularda uch fasl davomida to'xtovsiz ishlab turadigan kompleks ekspeditsiyalar tashkil etish lozim. Shu orgali etalon yodgorliklari chuqr o'rganish, hududlardagi ilinjida amalda tarixiy obyektlarni yo'qotish bilan shug'ullanadi. Buning ustiga sayohilki rivojlantirish choralarini belgilash mumkin. Bu borada bizning tajribamiz bor. O'tgan asrning yetmishinch-saksoninch yillarda Arxeologiya institutini boshqargan kezrimda shunday yo'l tutgammiz. Afsuski, bunday ilmiy ishlanma keyinchalik davom ettirilmedi.

Muhtaram Prezidentim yurtimizdagi jahon turistari e'tiborini o'ziga tortuvchi noyob arxeologik obyektlarni o'smon ostidagi muzeylarga aylantirish tashabbusini ilgari surib, bu borada tegishli farmon va qarorlarni qabul qildi. Biz, arxeologlar ham ushbu muhim tashabbusni qo'llab-quvvatlab, Madaniy meros agentligi bilan hamkorlikda barcha viloyatlar hududida kamida uch-to'rttadan noyob arxeologik yodgorlikni turizm obyektiiga aylantirish borasida izlanishlar olib borishimiz kerak edi. Afsuski, bu masala yechimida ham jiddiy muammolar bor. Avvalo, Madaniy meros agentligida barcha turdagi arxeologik yodgorliklarni o'chiq muzeylega aylantirish uchun zarur bo'lgan malakali mutaxassislar yetishmaydi. Buning ustiga, keyingi 15-20 yil davomida aks

QUTLUG' SANA

TAVALLO

Oq yo'rgakka o'ragansan o'zing bizni,
Ham oq yuvib-taragansan o'zing bizni.
Beshigimiz uzra bedor ona bo'lib,
Kunimizga yaragansan o'zing bizni.
Fidoying bo'lgaymiz seni, O'zbekiston,
Hech kimga bermaymiz seni, O'zbekiston!..

Qalqoning bor, kim qasd qilsa gar joningga,
Alpomishlar ruhi yor har o'g'loningga.
Asrrogaymiz giyohing ham gulday o'pib,
Yovlar yaqin yo'lommagay qo'rg'oningga.
Adoying bo'lgaymiz seni, O'zbekiston,
Hech kimga bermaymiz seni, O'zbekiston.

Tuzing totib, unutganlar xor bo'ladi,
Ko'zlariga ikki dunyo tor bo'ladi.
Shodon daming ko'rolmagan yurufushlar
Bir kun bir kaft tuproq'ingga zor bo'ladi.
Yoningga turgaymiz seni, O'zbekiston,
Hech kimga bermaymiz seni, O'zbekiston!..

Gul ko'ringan dashtingdag'i giyoh-xasdir,
Soddadil-u ulug'vorlik senga xosdir.
Sevamizki, cho'laring ham bizga jannat,
Tuprog'ing ham Makka misol muqaddasdir.
Onadek ko'rgaymiz seni, O'zbekiston,
Hech kimga bermaymiz seni, O'zbekiston!

MALAGIM

(Ushbu she'r matbuotda ilk bor e'lon qilinmoqda)

Kimga berdim jondan sevgan malagimni
Chaman ichra so'ldi gulim, so'ldi gulim.
Qon yig'latdim shundoq ham qon yuragimni,
O'z dilimning dilozori bo'ldim o'zim.

Yot yor quchdim go'shangada ko'may turib,
Yol'izimsan dedim ismin so'may turib,
Tunim kechdi oy botguncha xayol surib,
Gul umrimming gunohkor bo'ldim o'zim.

Hamma odam bir odamdir menga endi,
Ikki dunyo bir qadamdir menga endi,
Suydim, suymay nima g'amdir menga endi,
Suymaganning sumyas yori bo'ldim o'zim.

ADIBLAR XIYOBONIDA

Tadbirda O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lif, fan va innovatsiyalar vaziri Qo'ng'irotboy Sharipov yangilanayotgan O'zbekistonda yoshlar uchun zarur barcha imkoniyatlari yaratilayotganini ta'kidladi.

Ochiq osmon ostidagi tadbir davomida oliy ta'lif muassasalari tomonidan tashkil etilgan hududlarining milliy urf-odat va qadriyatlar ko'rgazmalarini, qiziqarli konsert dasurlari tadqim etildi.

Mazkur tadbirda O'zbekiston xalqaro islam akademiyasi vakillari ham faol ishtirot etib, talabalar Surxon-daryo viloyatining folklor, xalq og'zaki ijodidan yorqin va betakror namuna-larni ijo etdilar.

Adiblar hayoti va ijodiga bag'ishlangan sahna ko'rinishlari namoyish etildi.

G'azal va she'rlar aytildi. Kuy-qo'shiqlar yangradi. Jonajon O'zbekistonimiz hududlarining milliy urf-odat, an'ana va qadriyatlar tarannum etildi.

N.USMONOVA,
O'ZA muxbirasi

Mening ko'rkim - ko'ngil

Sevgi bamisoli lolaqizg'aldoq,
Teginmay bo'maydi,
Tegsang to'kilar.
Alvon bir gumbazning o'rtasi oppo...
Buni bir men-u bir kapalak bilar.

Men o'sha gumbazga boshimni suqdim –
Qizil ko'yakli bir qizgina kular:
Bunday boqma mena, uqqidimgi? Uqqidim...
Buni bir men-u bir kapalak bilar.

So'ng u oqqanotim uchdiyu ketdi,
Uning umri bir kun – choshghoda o'lar.
Momo yer aylanib manzila yetdi,
Buni bir men-u bir charxpalak bilar...

Sevgi bamisoli g'arq pishgan shotut,
Teginmay bo'maydi,
Tegsang to'kilar.
Sevdingmi, yuz yil kut,
Sevmasang unut!..
Bunisin bir men-u bir malak bilar.

U meni kutadi yuz yildan so'ng ham.
Ko'r bo'lib qolguncha yo'liga termular...
Sevgi – mening barcha dardimga malham
Buni bir o'zim-u bir yurak bilar.

XAYOL

Xayol qanday yaxshi,
Akanga o'xshar.
O'ynatar yelkaga ko'tarib olib.
Bu parvoz so'ngida yig'lashing mumkin
Sog'ingan onangning oldida qolib.

Xayol qanday yaxshi,
Xayol qanday soz.
Qo'shiqlar sochadi bosgan izingga.
Bir kechada borib atyishing mumkin
Izhori dilingni suygan qizingga.

Beg'ubor bolalik yulduzday olis,
Ammo xayol uchun u ham bir qadam.
Tarsillab qovunlar yorilgan poliz,
Sen yolg'iz yotibsan ostida bodom.

Gullari to'kilar o'sha bodomning,
Kapalakday kelib yuzingga qo'nar.
Xayol ham tug'ishgan ukasi odamning,
Qayooqqa yuborsang g'ing demay jo'nar.

Ko'ksida xayoling tursa yig'ilib,
Quyoshni uyg'otib kelsa bo'ladi.
Shoirlarning bari yerda tug'ilib,
Osmon-u falakda o'ladi.

DUNYO

Menga boqib miyig'ida kulgan dunyo,
Meni tuproq, o'zni osmon bilgan dunyo,
Seni momom cho'miltirgan yuvib-tarab,
Seni bobom tetapoya qilgan, dunyol!..

Ey o'tmishdan o'tgan kunin so'ramagan,
O'zbek borsa kim qo'liga qaramagan?
Botirlari qul bo'lismaga yaramagan,
Suluvlari bo'yniga osilgan dunyo!

Moziy manim borimni yod etib siylar,
Dilin obod, ruhlari shod etib siylar.
Shoh G'azzoliy, shoh Tabriziy, shoh Rumiyalar...
Chorig'i yelkasiqa ilgan dunyo!

Sen sig'ingan – o'sha jondin ortiq senga
Tojmalah ham bir bobomdan tortiq senga.
Kulma menga, iddaolar qilma menga –
To'qqiz kunda Temur bosib olgan dunyo!

Yuzlaringni yoritgan shu sharq ziyosi,
Dardlaringni aritgan shu sharq ziyosi.
Sinoning etagin o'pib Ovruposi,
Amriqosi Beruniyan qolgan dunyo.

Mening ko'shkim ko'kda – unga yetmaydi qo'l,
Mening ko'rkim – ko'ngil, unga eltgay bir yo',
Tirkman men, kel, istasang muridim bo' –
Sen Islomdan imyon darsin o'rgan, dunyo!...

Mana shu – men tug'ilgan go'sha,
Uyga yetdim – ariq hatladim.
Shu yerlik bir qizga yoqyg deb
Uzun-uzun she'rlar yodladim...

Yodladim-u aytolmay unga,
Bag'ri dilim to'ldi dog' bilan.
Osmonlarga termulib yotdim
Tomda singlim qizg'aldoq bilan.

Osmon deganlari keng ekan,
Bo'yvi bo'yim bilan teng ekan.
Bu dunyoda dardingiz bo'sa,
Yulduzga baxtiliman deng ekan...

Hamma yulduz menga mo'ltirar,
O'lsam meni savol idirar.
Ayvondagi qaldiring'ochlardek
Ular tizilishib o'lirar.

Qarang, qanday baxtli bolaman!
O'ylarimda gullar uxlaidi.
Ko'zlarimda jaranglab kulgu,
Yuragimda... yo'llbars... yig'laydi.

QUSHLAR HAM YIG'LAR

Terlar oqdi suv bo'lib bizdan
Va gursillab yiqildi terak...
Aka, bizning qilmishimizdan
Tunda qushlar yig'lasa kerak.

Ona chumchuq aylanib ketmas,
Ko'ngliga qil sig'masa kerak.
Eski indan tashbil borib xas,
Yangi inda yig'lasa kerak.

Baland bo'lar uyimiz tog'dek,
Ayvonda ustun ul terak.
Biz yasharmiz, ko'nglimiz chog'dek,
Shunda qushlar yig'lasa kerak...

MANZARA

Bedapoya to'ridagi jutfin qidirib,
Sayray-sayray jimb qoldi bedana dilgir.
Suvsumbulni va'dasiga ko'mib, ko'ndirib,
O'ynatgani olib ketdi irmoq qaygadir.

Qir tomonidan poda qaytib kelarkan qator
Kumush sohil bo'ylariga changlar yastanib,
Qishloqning eng chekkasidan bahaybat chinor
Ufq tarafga qarab qo'ydi xavotirlanib.

Quyosh osmon etagiga osilib mana,
Bir xo'rsinib, ko'zdan g'oyib bo'ldi-yu keyin
Qo'shni qizning havasini keltirib yana
Tolk'chaga suv sepishni boshladi kelin...

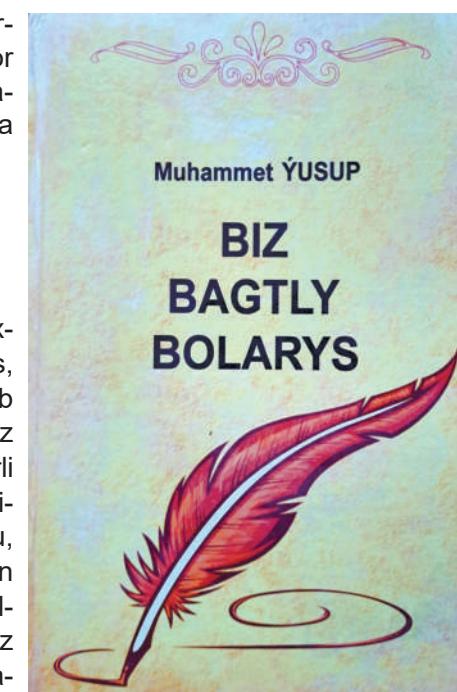
Muhammad YUSUF,
O'zbekiston xalq shoiri

She'r – inson qalbining aks sadosi. Bu sado tuyg'un va hissiyotlarga boy bo'ladi. Shuning uchun boshqalar shuuri, yuragiga ta'sir qilishi. Taniqli o'zbek shoiri Muhammad Yusuf she'rлari yurtimizda ayniqsa yoshlar juda sevib, ardoqlab o'qishadi, yod olishadi. Turli anjumanlar, bayram va to'ylar shoiring she'rлari bilan ziynatlanadi.

Yaqinda Turkmaniston poytaxti Ashxobod shahrida tanqli shoir va tarjimon Ismoil Tag'an tomonidan Muhammad Yusuf she'rлari turkman tiliga tarjima qilinib, "Biz baxtli bo'lamiz..." nomi bilan nashr bo'ldi. Tabiiyki, bu asar shoiring 70 yillik muborak yoshi uchun mosib sovg'adir.

"KO'K YORISHGAY TUG'ISHGANLAR TOPISHGANDA..."

Muhammad Yusuf she'rлari turkman tilida

Muhammad Yusufning barcha she'rлari o'zining soddaligi bilan ulug'vor ta'sir quvvatiq ega. Shoir o'zini anglagani bois ko'p she'rлarida o'z "meni" ga diqqatni qaratadi:

*Menden nima qolar,
Ikki misra she',
Ikki sandiq kitob,
Bir yuum turoq...*

Muhammad Yusufdan she'riyat muxlisllari uchun "ikki misra she'" emas, ko'plab she'riy majmualar meros bo'lib qolgani va bugungi qaroshlarimiz qalbidan ham o'rin olayotgani quvonarli holdir. O'zidan bu olamda nima qolishini va o'zi bilan u dunyoga yaxshi, ezgu, beba bo amallarni olib ketishini teran anglagan insongina boshqalar qalbidan joy ola biladi. Bunday shoirlarning o'z elini, o'z tilini, o'z onasini yaxshi ko'radi; o'zi anglagan haqiqatni ochiq-oydin yozadi. Shu ma'noda, Muhammad Yusuf she'rлarida o'zbek xalqining turmush tarzi, biinsonning yurak dardi, hayot haqiqati aks etadi. Shoir ijodida ona Vatan, uning ulug'vorligi, qadimiyligi, shon-sharafi va bugungi hurriyatistiqloli madh etiladi. Ota-on, do'st qadri, o'zbekona milliy urf-odatlar, qadriyatlar mavzusi badiy talqin qilinadi. Shoiring "Do'ppi", "Belbog'", "To'n haqida she'r", "Ona tilim", "Oq tulpor" va boshqa qator she'rлari xalqona uslubi bilan ajralib turadi. U ishq-muhabbatni o'ziga xos ravishda tarannum qiladi. Shu bois juda ko'p san'atkor-hofizlar uning she'rлarini qo'shiq qilib aytishdi. Umuman, Muhammad Yusuf she'riyatining umumpafosi xususida ko'p yashfi fikr-mulohazalar bildirish mumkin...

Turkman tilida nashr etilgan "Biz baxtli bo'lamiz..." to'plamiga kirilgan she'rлarini o'qish asnosida unda Muhammad Yusuf lirkasiga xos barcha shakl va mazmun fazilatlari saqlab qolninganiga guvoh bo'lish mumkin. Bu tabiiyki, tarjimonning zamonaqiy o'zbek she'riyatini yaxshi bilishi bilan bog'liq. Zero, men Ismoil Tag'anning ko'plab o'zbek shoirlarning asarlari mahorat bilan turkman tiliga qilgani va ularni "Diyord" nomi ostida bir kitobda jamlaganidan xabarim bor. "Diyord" tarkibidan Muhammad Yusufning ham bir qism she'rлari o'ren olgan edi. Hajman kattagina "Biz baxtli bo'lamiz..." kitobi esa o'sha tarjima va tajribalarning mantiqiy davomidir.

Tug'ishgan qardoshlarning qalb nidolaridan, she'rлarida ifodalangan dard-u quvonchlaridan xabardor bo'lib ta'sirlanish, tabiiyki, yurakda bir yorug'lik paydo qiladi. Bunday she'rлar ellarni ellarga, dillarni dillarga mustahkam bog'laydi.

Muhammad Yusuf aytmoqchi:
*Ko'k yorishgay tug'ishganlar topishganda,
Kengashganga tor dunyolar keng bo'ladi.
Bo'lar elda botirlar ot chopishganda,
Tog'lar cho'kib to'pig'iga teng bo'ladi.
Quchoq olib diydoriga chiq, Turkiston,
Taqqab ketgan bolalaring yig', Turkiston!*

Do'stlik, tug'ishganlik, kengashish, botirligi – bular gohida tog'lardan ham yuksak bir martabani egallaydi. Nazarimda, mahoratlari tarjimon va shoir Ismoil Tag'an uchun ham o'z ko'ngliga yaqin shoiring hissiyorlari, qardoshlarning o'zaro o'g'zibirligi va botirligi muhimdir. Shu yo'lda barakali va jiddiy ijod qilayotgan Ismoil Tag'an qalamiga cuvvat tilaymiz.

Bahodir NURMUHAMMAD

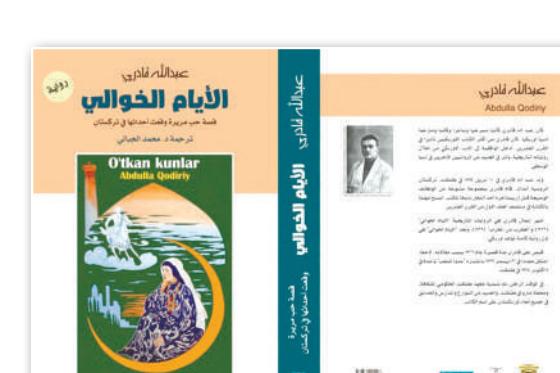
"MILLIY QADRIYATLAR SAYLI" haftaligi boshlandi

XUSHXABAR

Keyingi yillarda milliy adabiyotimizning sara namunalari ko'plab xorijiy tillarga tarjima qilinib, chet ellik kitobxonlar qo'liга ham yetib bormoqda. Xususan, o'zbek romanchiligining ilk namunasi hisoblangan "O'tkan kunlar" asari yaqinda arab tiliga o'girilib, Qohira shahrida "O'tkan kunlar: Turkistondagi achchiq sevgi qissasi" nomi bilan nashr etildi.

Qayd etish kerakki, ushbu nashrni amalga oshirishda romanining arab imlosiga asoslangan o'zbek yozuvidagi ilk nusxasi hamda uning rus va ingлиз tillaridagi tarjimalaridan foydalananilgan.

"O'TKAN KUNLAR" ARAB TILIDA

Abdulla Qodiriy tavalludining 130 yilligi keng nishonlanayotgan kunlarda mamlakatimizning Misr Arab Respublikasidagi elchixonasida arab tilidagi "O'tkan kunlar" romanining taqdimoti o'tkazildi. O'zbekistonning Misr Arab Respublikasidagi Favqulodda va Muxtor elchisi Mansurb Qilichev tadbirda ishtirot etgan ushbu mamlakat ilmiy va adabiy jamaotchiligi vakillari, omavvay axborot vositalari xodimlariga keyingi yillarda yurtimizda kitobxonlikni rivojlantirish, muntoz va zamonalaytadagi abdabiyotimizning bebabu namunalarini ommalashtirish borasida amalga oshirilayotgan ishlar haqida ma'lumot berib, atoqli adibimiz Abdulla Qodiriy ijodining o'zbek xalqi milliy manaviyati yuksalishida alohida o'ren tutishini ta'kidladi.

Kitob taqdimotida Abdulla Qodiriy uy-muzeyi rahbari, ulug' adibining nabirasi Xondamir Qodiriy, asar tarjimoni, professor Muhammad al-Jibali, Misr-O'zbekiston do'stlik jamiyatni raisi Magdi Za'bal "O'tkan kunlar" romanining fazilatlari haqidagi

fikrlarini bayon qilishdi. Jumladan, ushbu bebabu asarning arab tiliga tarjima qilinishi o'zbek xalqining betakror madaniyati, qadriyat va an'analarni Yaqin Sharq xalqlari orasida keng targ'ib etishda katta qadam bo'lishini qayd etishdi. Asar tarjimoni kelgusida ushbu yo'nalishdagi izlanishlarini davom ettirib, o'zbek abdabiyotining sara namunalarini arab kitobxonilari yanada kengroq tanishitish istagida ekanligini ma'lum qildi.

"O'tkan kunlar"ning arabcha nashri mu

FUZULIY - 530 YOSHDA

-1-

O'zbek xalqi ma'nnaviyati tarihidagi eng muhim va dovrqli adabiy hodisalardan biri jamoaviy bo'lib kitob o'qish, o'qilganlari ni sharhlab, muhokama qilish bo'lsa kerak. Zero, bunday mutolaalar sharofati bilan navoixonlik, bedilxonlik, fuzulixonlik, rumiyxonlik keng ommalashdi. Jadid ziyyolilari davriga kelib, bu hodisa yozma shaklga kira boshladi. Ya'ni tarixda o'tgan allomalar ning asarlarini vaqtli matbuot orgali targ'ib qilish va talqin etish jarayonlari boshlandi. Xususan, jadidlar Alisher Navoiy, Imom G'azzoliy, Abu Nasr Forobiy kabi allomalar qatorida Fuzuliyiga ham diqqat qaratishdi.

O'z asarlari tarkibidagi obrazlar – qahramonlarni Fuzuliy kitoblariga oshno tutintirishdi. Bu jihatdan Abdulla Qodiriy romanlari muhim ahamiyatga ega. Mahzun bir episodda Otabel Fuzuliy devonini o'qib o'tiganida kirib kelgan Kumushning "Fuzuliy yaxshi kitob, men ham yolg'iz qolq'an kezlarimda bu kitobdan boshimni ololmas edim, siz hammi?" degan savollni gapini zukko o'quvchi estab qoladi, albatta. Bundan tashqari, Abdulla Qodiriy "Mehrobdan chayon" romanidagi Ra'noga ham "Devoni Fuzuliy ma'a Layli Majnun"ini o'qiganlar qatoridan joy beradi. Ayini romanning boshqa bir sahifasida Fuzuliyining "Dahr bir bozordir, har kim mat'in arz edar" misrasini keladi.

Aslida, Abdulla Qodiriyning o'zi Fuzuliy ijodini sevib o'qigani ayni haqiqatdir. Zamondoshlarining xotirlashlariga ko'ra, dastlab, Abdulla Qodiriy Kumsuh qabriga Fuzuliyning "Hamrohim eding bu yo'lda, ey moh, Hamrohni tashlab ketarmi hamroh..." misralarini bitmochi bo'ladi. Keyin fikri o'zgaradi va adib:

"Ayo charx, etding ortuq jabr bunyod, Ko'zim yoshlig', tilimda qoldi faryod.

Hayotim lolazoridin ayurding,

Yoqibjonim, kulim ko'kka sovurding", – degan yuraklarni iztirobga solguvchi she'rini yozib qo'yadi.

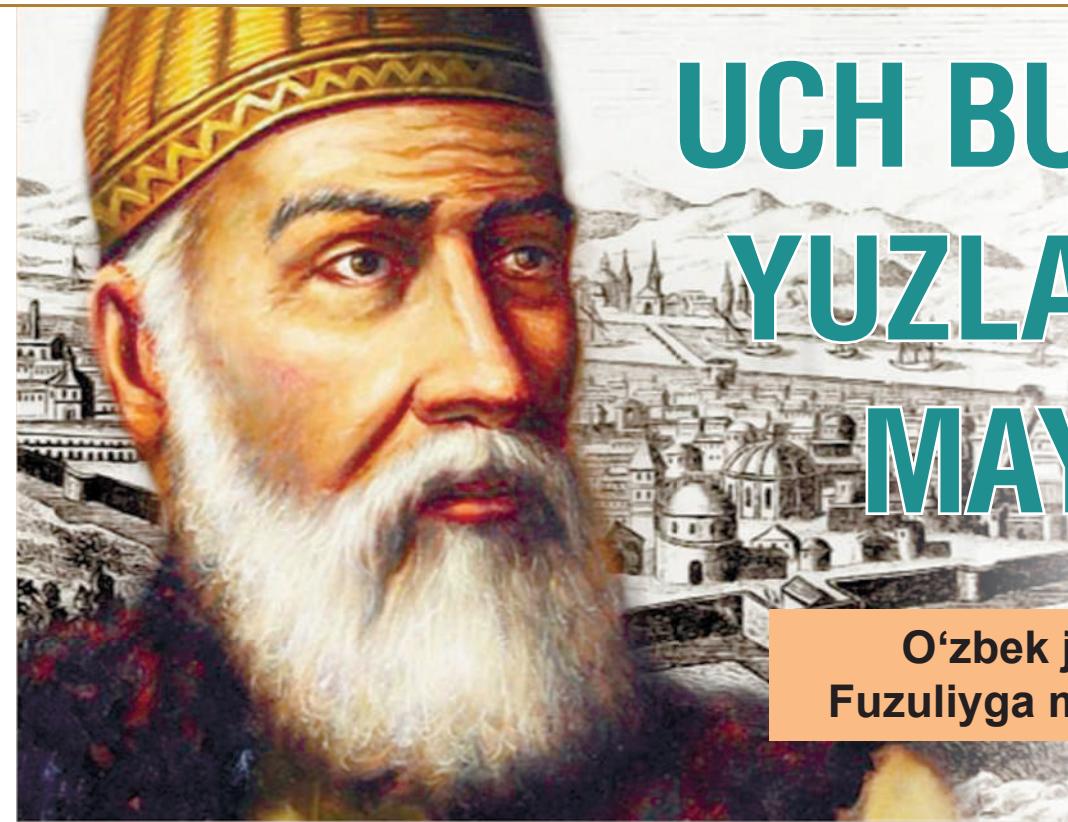
Yunus Maqsudiy "Ulug'lar davrasida" nomli xotira kitobida Cho'ponning: "Menimcha, Fuzuliyiga "Layli va Majnun"ni yozish juda og'ir, ayni zamonda juda zavqla ham bo'lgan. Chunki Fuzuliy Majnun qiyofasiga kirmay, ishq yo'lida u chekkan azob-ugubatlarni o'z boshidan kechirmay turib, bunday shoh asarni yoza olmas edi. Zotan, Qodiriy ham Otabel bilan maslakdosh, hamfikr bo'lmaganida "O'tkan kunlar" bunchalik shuhart qozonmas edi", degan fikrini keltiradi.

Darhaqiqat, 20-yillarday adabiy muhitida jadid ziyyolilari Fuzuliyini zavq-shavq bilan mutolaa qilishgan. Ayni chog'da, uning ijodiga adabiy-nazariy tomonidan baho berish jarayonlari ham ularning zimmasiga tushdi. Bu o'rinda jadid munaqqidi Vadud Mahmudning "Fuzuliy Bag'dodiy" maqolasi muhim qiymat kasb etadi.

-2-

Vadud Mahmudning ushu maqolasini 1925-yili "Maorif va o'qituvchi" jurnalida nashr etiladi. Unda shoir shaxsiyati va dunyoqarashi, asarlari, ularning qaysi tilda bitilgani hamda Fuzuliyning Turkiston shoirlari ga ta'siri kabi masalalar yoritilgan. Muallif shoirning Bag'dod shahri atrofida tug'ilgani, ismi Muhammad, otasining ismi Sulaymon bo'lib, olim kishi bo'lganidan, Bag'dod "uch buyuk – arab, fors va turk til va adabiyotining uchrashg'on maydoni" ekanidan xabar beradi. Shoir islam madaniyatidani bahramand bo'lgani aniqdirdi. Xo'sh, shunday bir sharoitda tarbiya topgan shoirning tafakkur tarzi, tili qanday bo'lishi mumkin? Fuzuliyning o'z iqraricha, unga arab tilida she'r aytilish unchalik mushkul emas, negaki o'sha davring ilmiy-adabiy tili arabcha edi. Ba'zan u "forsiy iboralar ipja durru marjon taqib, o'sha mevali daraxtning shoxidagi gullarni" teradi. Ammo uning zuvalasi turkiyda pishgan, shu bois bu tilda she'rler yozish shoir uchun mutlaqo muammo emas. Turkiyacha Fuzuliyning asl tabiatiga mos, ona tili ham o'shadir.

Vadud Mahmud shoirning turkiyekanini o'z maqolasida takror va tak-

UCH BUYUK TIL YUZLASHGAN MAYDON

O'zbek jadid adiblarining
Fuzuliyiga munosabati xususida

ning qarashlarini inkor etishga urinadi. Shoirni shakllantirgan ijtimoiy muhit hamda asarlaridan olingan jiddiy faktlarni keltiradi. "Fuzuliyning yashadi muhit tasavvufing yoyilmasina va bo'yamasina sabab o'lan muhit dagil-da nadir?" Xillas, Fuzuliy asarlarining falsafiy asosida ma'lum darajada tasavvuf ta'limoti yotishi aniq. Hatto, qaysaqat "Bang va Boda", balki bahslashuvchining fikricha, fors tilida yozilgan "Haft jom" asari ham Fuzuliyning "daho oydin va qutli tasavvufiy ruha molik o'lan" asarlar sirasiga kirdi.

Ali Husaynzodadan sal ilgari Vadud Mahmud Fuzuliy ijodidagi so'fiyona ruhni "islomiy tasavvuf" sifatida izohladi. Islomiy tasavvuf – bu Alloh hukmlari va Payg'ambarimiz (s.a.v.) hadislariga muvofiq hayat tarzi demakdir. Shunga ko'ra ayni tushuncha shariatga to'la mos keladi; bu yo'ldagi inson islam dini hukmlarini ixlos bilan samimiyoq bajaradi...

Bu ulug' shoir din va tasavvufdan boshqa hikmat va tib singari ilmlardan ham voqif bo'lgan. Ayrim asarlarini shu yo'sinda yozgan, "Forsiyda ham bir devon, bir necha qasida va masnaviyati bordir. Faqat bular turkchasi qadar samimiy, san'atkorona va go'zal emasdir".

Fuzuliy turk she'rda forsyidagi Hofiz qadar (lirik) rubobiydir. Turkda Fuzuliy kabi dardli va o'tli bir shoir yo'qdirdi.

Nazmiy tafakkurning so'lim gulshnidan taralgan misralarning musiqiy ohangi nozikta b insonni o'ziga maf-tun etadi. Muhammad Fuzuliy o'zidan oldingi so'z gavhari zargarlarining san'atiga havas qildi, dilgir bo'ldi. Ayniqsa, Vadud Mahmud ta'kidlagani-dek, Alisher Navoiy asrida Sharq turk-chasidan-chig'atoychadan G'arb turk-larini qattiq ta'sirlandi.

Kuzatishimizcha, Vadud Mahmud adabiy merosga daxldor maqolalarida "o'zbekcha", "turkcha", "ozarbayjoncha" til va adabiyot istilohlarini qo'llamaydi. Avlod-ajodolari bir, o'tmishi bir-biri bilan bog'lanib-chatishib ketgan xalqning ikki xil shevansi ni ikki xil atama – "G'arb turkchasi" va "Sharq turkchasi" deb nomlaydi.

"Hozirda joriy atamalar ommaga ancha singib ketgan bo'lsa-da, o'sha 20-yillarda iste'molda bo'lgan ilmiy atamalarni muomalaga olib kirmasdan turib, turkiy tillar tarixini, turkiylarning madaniy va fikriy tadrijini batafsil yoritish mumkin emas" (Er-tug'ru Yamon fikri).

Ha, badiiy asarlarining uslubi, tili, ohangi masalasida ham ahvol shunday. Bir chinorning ikki katta shoxlari har vaqt ta'sir va aks ta'sir doirasida bo'ldi. Aytib o'tganimizdek, Alisher Navoiy zamonasida Sharq turkchasi G'arb turkchagisa sezilarli ta'sir qildi. "Faqat Fuzuliydan so'ng, – deb yozadi Vadud Mahmud "Fuzuliy Bag'dodiy" maqolasida, – G'arb turkchasi Sharq turkchagisa ta'sirini kuchaytirdi va bu uning usmonli lajhasingning takomili bilan ta'sir yana kuchaydi".

Vadud Mahmud maqolasining "Fuzuliyning Turkistonga ta'siri" bo'limida ozarbayjon shoirining go'zal she'rleridan bahramand bo'lgan turkistonlik ijod ahlining nomlarini sanaydi, ularning she'rleridan misollarni keltiradi. Fuzuliyning chig'atoychilar orasida targalishi bilan uning lajhasingda she'r aytvchilar maydonga chiqqani aniq, ulardan ba'zilari maxsus devonlar tu-zishgan, Umarxon, Xotif singari shoir-

lar Fuzuliy g'azallariga muxammalar bog'ladi.

-3-

Vadud Mahmud o'ziga zamondosh bo'lgan Ajzijning fuzulixonligi haqida "Turk shoiri Ajzily" maqolasida: "Ajziy shevada Fuzuliy yo'lini tutgan shoirlardandur. Bu shoirlar ham oshiqdur, ma'shuqasi xalqdur, millatdurdur. Millat va xalqiga muhabbatni uning ishqidur", deb qayd ilanadi.

Munaqqidning "Fuzuliy tilining bu kungisi, ya'ni usmonlicha ila shoirlarimiz Cho'lon ham ba'zi chiroylik parchalar yozadir", degan fikri ham o'z asosiga ega.

*"Ilk avval go'zimi ishq ila ochdim,
Ishqning maydonina
qonimi sochdim.
Ishqsin o'ikalardan u
onda sochdim,
Na zamon bog'ladim
zunnori ishq..."*

Munaqqid Cho'ponning shunday boshlangan she'rini misol qilib keltiradi.

Ma'rifat ahli, she'riyat shaydolari Cho'lon ijodida bunday onda-sonda uchraydigan G'arb turkchasi ta'sirida bitilgan ayrim jo'shchin misralarni zukolik bilan ilg'ab oladi, albatta.

Oloving issiq tafti sovuq kunda, oyning yorug' nuri qorong'i tunda bilinadi. Shunga muvofiq har bir voqe-a-hodisa muayyan tarixiy sharoit bilan izohlanishi e'tiborga olinsa, Vadud Mahmud qardosh xalqlar adaptivitoga murojaati, xususian, "Fuzuliy Bag'dodiy" maqolasida o'quvchilarini Fuzuliy hayoti va ijodi bilan tanishitiruvchi, ommaga uning asarlaridan namunalar yetkazuvchi va ozarbayjon mumtoz shoiri uslubida she'rilar yozgan turkistonlik shoirlar to'qrisida ma'lumot beruvchi dastlabki manbalaridan biri sifatida bugungi kun uchun ham qiyomat kasb etadi, albatta.

Maqola boshida eslangan Yunus Maqsudiy kitobida Cho'ponning Fuzuliyga tegishli maqolasi xususida bi'r og'iz gap bor: "Darvoqe, Cho'lon Fuzuliy she'riyatining chin oshiqlari dan edi. Uning xalq orasida Navoiy kabi mashhurligini e'tirof etib, "Fuzuliy pichinglari" degan bir maqolasida o'zining fikrlarini bildiradi". Yunus ota Cho'lon maqolasidan kichik ko'chirma ham beradi. Ammo taxmin qilib, bu maqola 1938-yilda nashr bo'lganini aytadi. Maqolaning to'liq matni yaqinda topildi. Cho'ponning "Fuzuliy pichinglari" maqolasini Iskandar Madg'oziyev "Guliston" jurnalining 1935-yil 10-sonidan qayta nashr qilingan. "Faqat Fuzuliydan so'ng, – deb yozadi Vadud Mahmud "Fuzuliy Bag'dodiy" maqolasida, – G'arb turkchasi Sharq turkchagisa ta'sirini kuchaytirdi va bu uning usmonli lajhasingning takomili bilan ta'sir yana kuchaydi".

Xillas, o'zbek jadid ziyyolilari muhitida Fuzuliy asarları o'qildi, shu bilan birga, "Fuzuliy Bag'dodiy", "Fuzuliy pichinglari" kabi maqolalarda maxsus adabiy-nazariy tahlillar qilindi. Shu zayldan jadid ziyyolilari ulug' ozarbayjon shoiri ijodining qadr topishi va o'zbek xalqi ichida ommalashuvida o'ziga xos ulkan hissa qo'shdilar.

Bahodir KARIMOV,
filologiya fanlari doktori,
professor

XOTIRA AZIZ

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Rahimov Umar – 1880-yili Qashqadaryo okrugi Imom Yoqub qishlog'ida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilingilobiy tashkilotining sobiq a'zosi. Aholi orasida millatchilik targ'iboti olib borganlikda, SSSRdag'i ocharchilik haqida mish-mishlar tarqatganlikda, xalq dashmanlari maqtaganlikda ayblangan. Hibsga olingan vaqtida xizmati bo'lgan.

Konto'rayev Qori Iso – 1884-yili Bauman rayoni Sabzikor qishlog'ida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. Hibsga olingan vaqtida hizmatchi bo'lgan. Aholi orasida aksilingilobiy targ'iboti olib borganlikda, ishonuvchan musulmonlarni birlashib, sovet hokimiyatiga qarshi kurashishga chaqirganlikda, xalq dashmanlari maqtaganlikda ayblangan.

QATAG'ON QURBONLARI

Akbarov Abdulkarim – 1907-yili Buxoro shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi, sudlangan. Hibsga olingan vaqtida hiszmatchi bo'lgan. 2334-soni ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 18-avgustdan hisoblangan. Aholi orasida aksilingilobiy targ'iboti olib borganlikda, mavjud tuzumdan noroziligidini aytganlikda, ocharchilik haqida mish-mishlar tarqatganlikda ayblangan.

Mo'minov Yusuf – 1887-yili Buxoro shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. 5566-soni ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 29-sentyabrden hisoblangan. Aholi orasida doimiy ravishda aksilingilobiy targ'iboti olib borganlikda, xalq dashmanlari maqtaganlikda ayblangan.

Abdurahmonov Sharipjon – 1884-yil Buxoro shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. 5569-soni ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 27-avgustdan hisoblangan. Aholi orasida mag'lubiyatililik, aksilingilobiy targ'iboti olib borganlikda, xalq dashmanlari maqtaganlikda ayblangan.

Nigmatullayev Izzatulla – 1888-yili Buxoro shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotining sobiq a'zosi. 2223-soni ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm etilgan, jazo muddati 1937-yil 19-avgustdan hisoblangan. Aksilingilobiy targ'iboti olib borganlikda, SSSRdag'i ocharchilik xaqida mish-mishlar tarqatganlikda ayblangan. Hibsga olingan vaqtida qayd ilanadi.

Boyxonboyev Ergash – 1900-yili Namangan shahrida tug'ilgan. 1921-yilden "Milliy ittihod" tashkilotining a'zosi, qo'rboshi Omonpolvonning aloqa bog'lovchisi sifatida ayblangan. Ikromov va Boltayevning alohida ko'magidan foydalangan uchun 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 8-noyabrdan hisoblangan.

Niyozov Husanxon – 1898-yili Andijon shahrida tug'ilgan. Hibsga olingan paytda xizmat joyi aniq emas. "Milliy ittihod"ning Andijon bo'limi raisi bo'lgan. U tergova shunday javob bergan: "Men 1919-yildan 1920-yil oxirigacha "Milliy ittihod" tashkilotining a'zosi bo'lganman. Bu tashkilotning markazi Toskhent shahrida, rahbari esa Munavvar qori bo'lgan. Bu davorda men Andijonda yashardim, bu yerda tur zabitli Sulaymon Samay bilan tanishib qolgan edim. U Andijon shahriga 1919-yil oxirlarida "Milliy ittihod"ni tashkil etish uchun kelgandi. Bu yillari men 6-son maktabda o'qituvchilik qildim va tabiyy fanlardan dars berardim". 1942-yil 29-aprelda SSSR Oliy sudsining harbiy kollegiyasi Husanxon Niyozov ishini ko'rib chiqib, unga berilgan otvuni bekor etib, 10 yil qamoq jazosi bilan almashtirishga hukm qilgan.

Sofizoda (Muhammadsharif Egamberdi o'g'li) – Namangan viloyati Chust shahrida 1880-yil 29-yanvarda tug'ilgan. O'zbekiston xalq shoiri (1926), ma'rifatparvar murabbiy. 1919-yilgacha muhobililikda yashagan. 1919-yildan 1922-yilgacha VPK(b) a'zosi bo'lgan. Undan o'z ixtiyori bilan chiqib ketgan. "Milliy ittihod" aksilingilobiy tashkiloti a'zosi bo'lgan. Unga muhobilardan kelgach, "chet el razvedkasi topshirig'iga ko'ra "Milliy ittihod" aksilingilobiy tashkilotiga kirgan, faol aksilingilobiy faoliyat olib borgan, bos-machlikni qo'llab-quvvatlagan, shaxsan o'zi yozgan aksilingilobiy she'rilarini tarqatgan", degan ayblar qo'yilgan va shu to'qima ayblar asosida qatl etilgan.

To'raqulov Orziqu – 1888-yili Andijon shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod"ning sobiq a'zosi. 1933-yili NKVD organlari tonmidan xorija qo'chib ketishni tashkil etgani uchun hibsdas 9 oy yetgan. Qamoqqa olinganda maktabda o'qituvchi bo'lgan. Sovet hokimiyatiga qarshi kurashganlikda, panislomizm g'oyasini tarqatganlikda ayblanib, O'zSSR Jinoyat Kodeksining 66-modda 1-bandi, 67-moddasini bilan 10 yil qamoq jazosiga hukm etilgan.

Rahimov Alijon – 1909-yili Andijon shahrida tug'ilgan. Aksilingilobiy "Milliy ittihod" tashkiloti rahbariyati yig'inalrida ishtiroy etgan. Sovet hukumatining tadbirlariga qarshi dashman munosabatda bo'lgan. Maktablariga man etilgan aks

